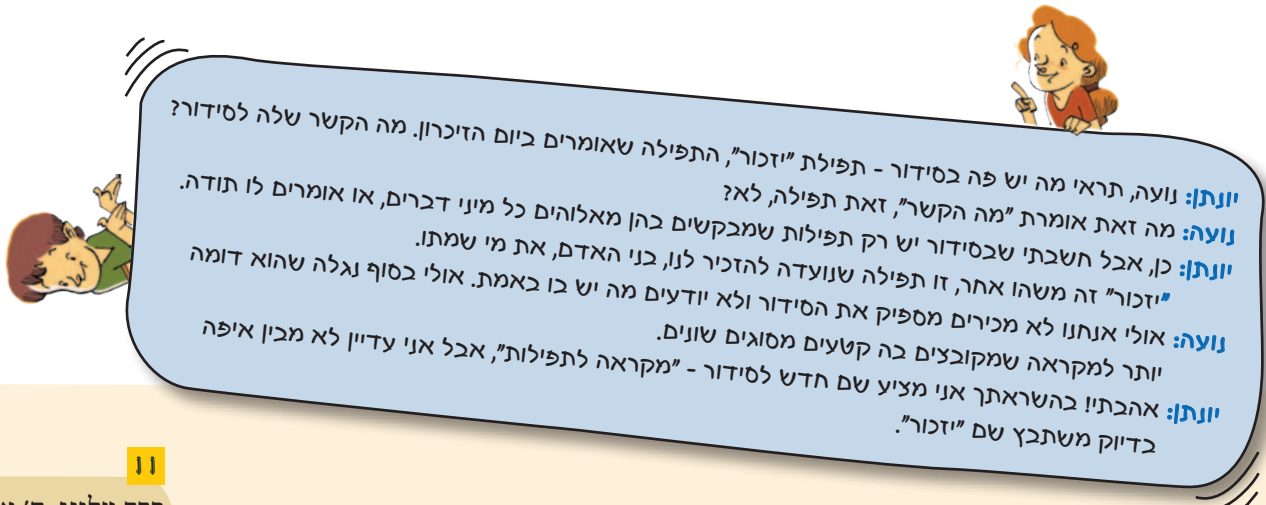

ערכים, חיים וזיכרון

סידור התפילה נבנה בשלבים. תפילות רבות נכתבו בתקופת חז"ל (בתחילת המאה הראשונה לספירה), ובמשך הדורות נוספו לסידור עוד חלקים רבים. מה הרעיון המנחה את התפילות בסידור? האם יש נושא אחד המשותף לכולן, או אולי כמה נושאים?

יונתן: נועה, תראי מה יש פה בסידור - תפילת "זכור", התפילה שאומרים ביום הזיכרון. מה הקשר שלה לסידור?
נועה: מה זאת אומרת "מה הקשר", זאת תפילה, לא?
יונתן: כן, אבל חשבתי שבסידור יש רק תפילות שמבקשים בהן מאלוהים כל מיני דברים, או אומרים לו תודה. "זכור" זה משהו אחר, זו תפילה שנועדה להזכיר לנו, בני האדם, את מי שמתו.
נועה: אולי אנתנו לא מכירים מספיק את הסידור ולא יודעים מה יש בו באמת. אולי בסוף נגלה שהוא דומה יותר למקראה שמקובצים בה קטעים מסוגים שונים.
יונתן: אהבת! בהשראתך אני מציע שם חדש לסידור - "מקראה לתפילות", אבל אני עדיין לא מכין איפה בדיוק משתבץ שם "זכור".

1

על מה מתפללים?

משימה

קראו את קטעי התפילה שלפניכם. סכמו לעצמכם מהו הנושא העיקרי של כל קטע תפילה. אתם יכולים להיעזר גם במראה המקום הרומז לנסיבות שבהן אומרים כל תפילה (בסוגריים):

1

ועל הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו [...] (מתוך ברכת "על הניסים" לחנוכה)

2

שים שלום טובה וברכה, חיים חן וחסד ורחמים, עלינו ועל כל ישראל עמך [...] (מתוך תפילת העמידה)

3

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, המעביר שנה מעיני ותנומה מעפעפי. (מתוך ברכות השחר הנאמרות בבוקר)

4

מודה/מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתו בחמלה [...] (תפילה שאומרים עם הקימה בבוקר)

5

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסכה. (ברכה שאומרים כשיושבים בסוכה)

6

מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ. (מתוך תפילת שחרית)

7

יהי רצון מלפניך, ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתחדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה. (מתוך ברכת החודש, הנאמרת בתחילת כל חודש עברי)

8

ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. (מתוך קידוש ליל שבת)

9

שמע ישראל ה' אלהינו, ה' אחד. (קריאת שמע)

10

[...] ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל, לשמע, ללמד וללמד. לשמר ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. (מתוך ברכות קריאת שמע)

11

ברך עלינו, ה' אלהינו, את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה, ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה [...] (מתוך תפילת העמידה)

12

ממצרים גאלתנו, ה' אלהינו, ומבית עבדים פדיתנו, כל בכוריהם הרגת, ובכורך ישראל גאלת, ויום סוף להם בקצת [...] (מתוך ברכות קריאת שמע)

13

אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם (= מרוויח מהם) [...] כבוד אב ואם וגמילות חסדים [...] והכנסת אורחים ובקור חולים [...] ותלמוד תורה כנגד כלם. (מתוך ברכות השחר)

14

אל מלא רחמים, שוכן במרומים, המצא מנוחה נכונה תחת כנפי השכינה [...] לנשמת כל אחד ואחד משש מאות רבוא היהודים חללי השואה [...] (מתוך תפילה ליום השואה)

על הזהות התפילה והסידור מחזור הזמנים מעגל החיים קיבוץ גלויות

להכיר תפילות מקרוב

כפי שבוודאי נוכחתם לדעת, יש בתפילה נושאים מנושאים שונים. תפילות אחדות נאמרות בהזדמנויות מסוימות בחיי האדם – במעגל החיים, במועדים, באירועים אישיים וציבוריים ובחיי היום-יום. תפילות מסוימות נועדו להנחיל ערכים, כמו האמונה באלוהים ואהבתו, השלום והדאגה לזולת. תפילות אחרות מזכירות מאורעות היסטוריים, כמו יציאת מצרים, קבלת התורה או הקמת מדינת ישראל.

נכיר עתה תפילה אחת מכל סוג.

2

חיי האדם: מה אתה עושה כשאתה קם בבוקר?

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, פוקח עורים.
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, מלביש ערמים.
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, מתיר אסורים.
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, זוקף כפופים.
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, רוקע הארץ על המים.
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, המכין מצעדי גבר.
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, שעשה לי כל צרכי.
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, אוזר ישראל בגבורה.
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, עוטר ישראל בתפארה.

(מתוך ברכות השחר)

את התפילה הזאת, "ברכות השחר", אומרים בכל יום בבית הכנסת או בבית, והיא חלק מתפילת הבוקר, מתפילת "שחרית". במקורה נאמרה תפילה זו מיד עם ההשכמה. כל ברכה בתפילה (הפותחת במילים "ברוך אתה ה'") נאמרה שמוך לפעולה הקשורה לקימה.

מש"מ

- נסו להתאים כל ברכה לפעולה הנעשית בבוקר.

עתה, קראו את הקטע הבא מן התלמוד, המעיד על הדרך שבה נהגו לומר תפילה זו:

מן התלמוד

[...] כאשר פותח את עיניו יאמר: "ברוך פוקח עיוורים";
כאשר מתיישב ומתיישב יאמר: "ברוך מתיר אסורים";
כאשר מתלבש יאמר: "ברוך מלביש ערומים";
כאשר מזדקף יאמר: "ברוך זוקף כפופים";
כאשר יורד לקרקע יאמר: "ברוך רוקע הארץ על המים";
כאשר הולך יאמר: "ברוך המכין מצעדי גבר";
כאשר נועל נעליו יאמר: "ברוך שעשה לי כל צרכי";
כאשר חוגר חגורתו יאמר "ברוך אוזר (חוגר) ישראל בגבורה";
כאשר פורס סודרו (בגד המשמש גם לכיסוי ראש) על ראשו יאמר:
"ברוך עוטר ישראל בתפארה".

(על פי תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ס' עמוד ב')

1 אילו מן הברכות הצלחתם להתאים לפעולות?

2 חשבו על פעולה שאתם עושים בכל בוקר, פעולה שאינה מוזכרת ב"ברכות השחר", וכתבו לה ברכה.

ערכים: תודה על מה שלי נתת

בן מודה אני לפניך בת מודה אני לפניך
מלך חי וקים
שהחזרת בי נשמת בְּחַמְלָה
רַבָּה אֲמוֹנָתְךָ.

(מתוך סדר ההשכמה בברכות השחר)

"מודה אני" היא התפילה הראשונה שאומרים בבוקר. שלא כמו ברכות השחר (שקראנו בעמוד הקודם) הנאמרות בבית הכנסת, תפילה זו נאמרת גם היום בבית עם ההשכמה ולא בבית הכנסת.

שאלות לדיון

- על מה מודים בתפילה זו?
- בתלמוד נאמר: "שינה – אחד משישים למיתה" (תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף נ"ז עמוד ב'). על פי אמרה זו, מדוע אומרים את תפילת "מודה אני"?

משימה

- בתפילה "מודה אני" מודים על אחד הדברים הפשוטים והבסיסיים ביותר שאפשר לחשוב עליו. בתפילה אחרת הנאמרת בבוקר מודים בפשטות על החיים, על הנשמה שיש בנו ("אלוהי נשמה שנתת בי טהורה היא..."). מתפילות אלו אנו לומדים את ערך הכרת התודה: להכיר תודה על כל דבר הניתן לנו, גם אם הוא נראה מובן מאליו.
- כתבו תפילה או מכתב תודה שבו אתם מודים – לאלוהים, לטבע או לאדם אחר – על משהו שעד עכשיו לא חשבתם שיש להודות עליו!

זיכרון היסטורי: לתפארת מדינת ישראל

אָבִינוּ שְׁבַשְׁמִים, צוּר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ,
בָּרַךְ אֶת מְדִינַת יִשְׂרָאֵל, רֵאשִׁית צְמִיחַת גְּאֻלָּתָנוּ.
הִגֵּן עֲלֶיהָ בְּאַבְרַת חֶסֶדְךָ, וּפְרַשׁ עֲלֶיהָ סֶפֶת שְׁלוֹמְךָ,
וּשְׁלַח אֹרֶךְ וְאַמְתָּךְ לְרֵאשִׁיָּהּ, שְׂרִיָּה וְיִוְעֲצִיָּה,
וּתְקַנֵּם בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ.
חֲזַק אֶת יְדֵי מַגְנֵי אֶרֶץ קְדְשֵׁנוּ,
וְהַנְּחִילֵם אֱלֹהֵינוּ יְשׁוּעָה וְעִזְרָת נְצַחֵן תַּעֲטֶרֶם,
וְנַתַּת שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ וּשְׂמַחַת עוֹלָם לְיוֹשְׁבֵיהָ.

(מתוך התפילה לשלום המדינה)

תפילה זו חוברת והונקסה לסידור התפילה בעקבות אירוע היסטורי מסוים – הקמת מדינת ישראל. את "התפילה לשלום המדינה" אומרים בתפילת שחרית של שבת, בזמן קריאת התורה או לאחריה.

1 ציינו שלוש בקשות המופיעות בתפילה והסבירו אותן במילים שלכם.

2 לאור הבקשות שכתבתם – מדוע תפילה זו קשורה לקום המדינה?

3 "התפילה לשלום המדינה" מציגה את קיומה של המדינה כעובדה מוגמרת. תפילות אחרות קשורות למאורעות היסטוריים אחרים ואף מזכירות אותם במפורש, כדי לחזק את הקשר של המתפללים לעבר שלהם. גם בלי להכיר את כל התפילות, שערנו אילו מאורעות היסטוריים בתולדות העם היהודי מוזכרים בתפילות שבסידור.

יונתן: נראה לי שחוץ מהנושאים ההיסטוריים, רוב הנושאים בתפילה הם נושאים כלליים, הנוגעים לכל העמים, אז למה שלא אתפלל תפילות נוצריות, מוסלמיות או בודהיסטיות?

נועה: לי נראה שגם בנוסח המסורתי של התפילות ה"כלליות" יש משהו "יהודי", למשל בפתיחות ובסיומים הזהים של הברכות. וחוץ מזה, נוסח התפילות הוא חלק ממסורת שאני לא רוצה להתנתק ממנה.